

A negación total ou conexional en galego medieval

ROSA MARÍA LÓPEZ GATO

0. INTRODUCCION

O presente traballo consiste, fundamentalmente, nun estudio descritivo das negacións totais en galego medieval; aínda que se basea nun corpus limitado (1), cremos que os resultados poden ser aplicables á lingua antiga en xeral. O único criterio que guiou a escolla das obras foi o intento de abrangue-lo período medieval e os distintos xéneros: prosa, poesía e prosa documental.

Na exposición imos segui-lo enfoque e a terminoloxía de L. Tesnière, pois consideramos que é o máis axeitado ó noso propósito de facer unha descrición sintáctica das diferentes estruturas negativas presentes no corpus do traballo. Este lingüista diferencia dous tipos básicos de negación, a conexional que:

comporte des nucléus pleins et qui ont eux-mêmes un sens positif, mais dont la connexion est niée au moyen d'un marquant qui, portant sur la connexion, intéresse du même coup tout la phrase (2).

e a nuclear, que

est celle qui porte sur un nucléus. Par exemple dans le cas d'une interrogation nucléaire, par conséquent à nucléus vide, fr. *qui est venu?*, si, au lieu de répondre à nucléus plein *Alfred est*

(1) O corpus consta de cinco obras de prosa e catro de poesía, se ben destas unicamente dúas (CA e CSM) foron fichadas exhaustivamente; son as seguintes, que de agora en diante citaremos polas siglas indicadas entre parénteses:

Cantigas d'amigo dos trovadores galego-portugueses (CA), 3 vols., edición de J. J. Nunes, Imprensa da Universidade, Coimbra, 1926, [reimpresión: Kraus reprint, New York, 1971].

Cancioneiro de Ajuda (CAJ), edición de C. Michaëlis de Vasconcellos, Halle, Max Niemeyer, 1904.

Cantigas d'Escarnho e de mal dizer (CE), edición de M. Rodrigues Lapa, Galaxia, Vigo, 1970².

Afonso X O Sabio, *Cantigas de Santa María* (CSM), 2 vols., edición de W. Mettmann, Xerais, Vigo, 1981 [reimpresión: Universidade de Coimbra, 1959-1972].

La traducción gallega de la Crónica General (CG) en *La traducción de la Crónica General y de la Crónica de Castilla*, edición de R. Lorenzo, Instituto de Estudios Orensanos "Padre Feijoo", Ourense, 1975.

General Estoria. Versión gallega del siglo XV (GE), edición de R. Martínez-López, Publicaciones de Archivum, Universidade de Oviedo, 1963.

Mirages de Santiago (MS), edición de J. L. Pensado, Revista de Filología Española, anexo LXVIII, C.S.I.C., Madrid, 1958.

Crónica de Santa María de Iria (CI), edición de J. Carro García, Cuadernos de Estudios Gallegos, anexo V, Instituto "Padre Sarmiento", Santiago de Compostela, 1951.

A vida e a fala dos Devanceiros. I. Terras de Ourense (D), edición de J. Ferro Coucelo, Seminario de Estudos Históricos, Galaxia, Vigo, 1967.

(2) L. Tesnière, *Éléments de Syntaxe Structurale*, Klincksieck, Paris, 1976², 218.

venu, en remplissant le nucléus avec le nom de la personne qui est venue, je réponds *personne n'est venu*, en le remplissant avec le mot général négatif *personne*, afin d'indiquer que le premier actant n'était ni Alfred, ni qui que ce soit, il est évident que c'est un nucléus, celui du prime actant qui est avant tout intéressé (3).

Esta análise é seguida por P. Tekavčić e J. Solà. O primeiro fala de 'negazione nucleare' cando se nega unha parte da oración e 'connessionale' cando se "nega il rapporto funzionale fra soggetto e predicato, ossia l'incidenza" (4). Solà (5) considera 'negaciò nexual' aquela en que a negación recae sobre toda a oración e 'negaciò nuclear' cando recae sobre outra calquera das súas partes.

Deixando para outra ocasión a negación nuclear, na presente imos estudia-la negación conexional, que, como acabamos de ver, indica a 'desconexión', a inadecuación entre o suxeito e o predicado por medio dun marcante que non cumpre ningunha función sintáctica na oración; estes marcantes son, fundamentalmente, dous: *nō* e *nē*.

1. A NEGACION CONEXIONAL NŌ

En galego medieval *nō* (6) é a partícula máis frecuente para marca-la negación conexional ou total: *non creo* (CA, XXVIII.7), *nō son scriptos* (MS, 67.2), etc.

A estrutura máis común é aquela en que o marcante negativo precede ó verbo:

non fōra doita (CA, 1.11)
e *non viia quen lla das mãos sacasse* (CSM, 5.104)
et *nō quebrariā tam agina cōmo ellas* (GE, 16.21)
et *non demandes por tí esta dignidade* (CI, 82.7)
que *non posa demandar nin pídir* (D, 70.5)

Se na oración aparece un pronome átono, preséntanse dúas distribucións segundo a oración sexa principal ou simple ou ben subordinada. No primeiro grupo a orde é *no* + *pr.* + *V.*, coa forma pronominal intercalada entre a negación e o verbo:

e *non mi-o neguedes* (CA, 233.4)
poren *non* / vos amarei nulha sazón (CE, 134.23-24)
nono tyrou da ygreja (CSM, 253.62)
Et o conde *nō* se lle parou en caro (CG, 91.25)
Eles *nō* aquiserō créér (GE, 207.29)
et *nō* nos poderō achar (MS, 139.2)
et *non* o podo alcançar (CI, 81.11)

No grupo das subordinadas a negación interpólase entre o pronome átono e o verbo, dando lugar á distribución *nexo subordinante* + *pr.* + *nō* + *V.*:

(3) *Ibidem*, 217.

(4) P. Tekavčić, *Grammatica storica dell'italiano*, vol. III (*Morfosintassi*), Il Mulino, Bologna, 1972, 674.

(5) J. Solà, *Estudis de Sintaxi Catalana*, vol.2, Llibres a l'abast, Barcelona, 1973, 89-118.

(6) Polo que respecta á graffa, para cada vocábulo empregarémo-la forma máis frecuente na escrita, se ben esta pode estar determinada polo criterio dos editores, que, por exemplo, prescinden do til de nasalidade en CSM e D.

porque o *non* vej'aquí (CA, 25.19)
 Poren será de mal siso o que a *non* loará (CSM, 256.38)
 fazia pesar a muytos que llo *nō* mereciã (CG, 260.16-17)
 por quema *nō* dauã (GE, 236.21)
 en gisa que se lle *nō* mollauã os pees (MS, 186.10)
 se o *non* conpriren (D, 60.28-29)

A interpolación entre pronome e verbo só é posible en contextos limitados, como di Ramsdem (7): "Within the Spanish area interpolation appears to be limited by the character of the preceding element (the exordium) and by the character of the interpolated element". A negación é un dos elementos que máis frecuentemente pode interpolarse e ocorre case sempre tras un nexa subordinante; hai que ter en conta que nesta interpolación pode actua-la analoxía da orde *nō* + *V.* así como a atracción do pronome átono cara ó nexa subordinante.

Este fenómeno, aunque esporadicamente, tamén pode aparecer en oracións non subordinadas, dando lugar a enunciados coma os seguintes:

Por al vos *non* mandaria / vee-lo (CA, 86.8-9)
 Esto vos *non* sofreremos (CSM, 8.40)
 Et por tãto as *nō* devẽ nigen levar alo (MS, 140.4)

Pola contra, algunhas oracións subordinadas desaparece a interpolación e presentan a orde das principais *nō* + *pr.* + *V.*:

Disse [...] que *non* lh'estevess'eu triste (CA, 67.9)
 nen cantares faça oy mais, ca *non* mi á mester (CSM, 316.56)
 alçarõse cõtra el [...], ca *nō* o queriam por seu rey (CG, 76.2-3)
 et era moy triste por que de seu traballo *nō*lle vjña froyto (GE, 8.16-17)
 viian [...], et que *non* se apagauan de día (CL, 42.9)
 protestaron que [...] *non* se perdesse (D, 193.29)

En varios casos o afastamento do nexa subordinante respecto da negación e do pronome fai perde-la idea de subordinación, outras veces trátase de subordinadas causais que están a medio camiño entre a coordinación e a subordinación; nos exemplos restantes hai que supoñer un proceso de analoxía coa orde *nō* + *pr.* + *V.*, que será a que prevalece posteriormente.

A negación *nō* tamén aparece precedendo as formas non temporais do verbo. Nas oracións con infinitivo e xerundio, que son fundamentalmente verbos (8), *nō* é unha negación conxional co mesmo comportamento ca nas oracións con verbo en forma persoal:

non o veer nen lhi falar (CA, 215.5)
Non catando aos meus (CSM, 275.42)
 por *nō* yrẽ cõtigo os de Cordoua *nō* des nada (CG, 237.15)
 et *nō* sabendo aforça do vyño beveu (GE, 49.31)
 Mellor he aos homes, [...], *nō* prometer a cousa que a prometer et *nō* a dar (MS, 176.2-3)
 e foy pousar nas mias casas e eno meu heredamento, *non* me pedindo pera eles trégoa (D, 56.6)

(7) H. Ramsden, *Weak-pronoun position in the early romance languages*, University Press, Manchester, 1963, 142.

(8) A. Santamarina, *El verbo gallego*, Anexo 4 de *Verba*, Santiago, 1974, 129 e 133.

O caso do participio é ben distinto, pois é "un adxectivo atributivo, cuxo valor depende casi en su totalidade del valor semántico propio, variable, por lo tanto no gramatical" (9). No corpus estudado, á parte das perífrases ou dalgún tempo composto, o participio funciona coma un adxectivo, e polo tanto non pode recibir unha negación conxexional. Vémoste nestes exemplos onde se coordina con outro adxectivo:

nō era paçiēte nēsofrudo (CG, 77.24)
o qual non era roto *nen* raso *nen* cancelado (D, 57.9-10)

1.1. Nō en oración reducida

A oración con *nō* pode reducirse por distintos motivos sen que por iso a negación deixe de ser total, pois segue a indica-la desconexión entre suxeito e predicado.

Consideraremos catro tipos de reducións:

A) En resposta

Normalmente trátase de respostas a unha oración interrogativa na que aparecen formulados o suxeito e os complementos; na contestación evítase a reiteración dos elementos innecesarios ou redundantes:

Queredes-mi, amigo, matar? / -*Non*, mia senhor (CA, 27.22-23)
- ¿Sabes quen eu soo?. Et o rromeu rrespondeu:
- *Nō*. (MS, 201.14-15)
En preguntado se sabía mayz e disso que *non*. (D, 22.38-39)

B) En coordinación

Neste caso son oracións coordinadas co mesmo verbo e os mesmos complementos que por un proceso de redución se eliden:

muit'a gram sazon / que vos non vi e vedes porque *non* (CA, 87.2)
non era assi, *non* (CSM, 318.16)
se lles quería vijr acorrer ou *nō* (CG, 195.3)
que aja fillos que *non* (D, 143.26-27)

C) En condicionais negativas

Corresponden a este grupo aquelas oracións introducidas por *se nō*; estas teñen como condición un feito expresado anteriormente que non se volve a enumerar para evita-la repetición:

que est comigo perdido / ca se *non*; logo verria (CA, 131.18-19)
"Tol tas maos dela, se *non*, farey-te perecer" (CSM, 5.115-116)
Dame fillos, se *nō* morrerey cō pesar de queos *nō* ey (GE, 290.18-19)
Se comigo fores et me mostrares Marsil leixart'ey viuo, se *no* sabe que te matarey (MS, 141.5-6)

Coma os anteriores, este *nō* está representando unha oración negativa e, xa que logo, constitúe unha negación conxexional.

(9) *Ibidem*, 138.

D) *Reducción parcial*

Agrupamos baixo este epígrafe aquelas ocorrencias en que aparece a negación *nō* seguida dun ou varios sintagmas. Isto sucede cando a secuencia con *nō* vai ligada á anterior a través dun *e*, *mais*, *pero*, ou algunha outra partícula coordinante; deste xeito ámbalas dúas secuencias posúen algún elemento común que se pode elidir, e outros propios de cada secuencia. O *nō* destes sintagmas é, pois, unha negación conexional que se atopa nunha oración reducida:

Vosso nome vos dirá, assi Deus m'ampar, / quen vos chamar saco e *non* já jogar (CE, 132.4-5)
estaua para o seu seruiço, ca *nō* para o seu deseruiço (CG, 121.8, cap.80)
o dito Don Diego Gelmeriz era vicario por tempo et *non* obispo (CI, 73.19-20)

1.2. *Nō na interrogación*

A pesar de *non* seren frecuentes, rexístranse no corpus medieval interrogacións negativas:

e como *non* levas, asse Deus te valla, / a omagen tigo e vas teu camño? (CSM, 9.55-56)
et marauillome moyto, tu que tãtas terras et tãtas vilas liuraste do poder dos mouros, por que *nō* liuraste a mina, (MS, 72.8-10)

Ó preguntar sobre un feito que se sabe non realizado é lóxica a aparición de *nō* na oración. Pero, outras veces son interrogacións orientadas a unha determinada resposta: aquela que interesa ó demandante; en palabras de Borillo:

Le locuteur ne met pas en balance de manière neutre les deux termes de l'alternative. Au contraire, se fondant sur son jugement - qui peut aller de la simple présomption à une quasi-certitude- il se propose, selon le degré de sa conviction, de faire confirmer ou de faire admettre son point de vue par la personne à laquelle il s'adresse, son interlocuteur. Sa stratégie est donc d'orienter celui-ci vers le choix de la valeur que lui-même croit vraie (10).

Por outra parte,

Si è constato, sopra due casi particolari, che per le domande con associata una aspettativa di risposta il segno della domanda, per così dire, è contrario al segno della aspettativa: a domanda positiva corrisponde aspettativa negativa, a domanda (apparentemente) negativa corrisponde aspettativa positiva" (11).

Enunciados con este tipo de interrogación negativa son os seguintes:

Non sabes la profecia que diss'o bon rei Davi [...] ? (CSM, 14.27)
-Amigas, *nō* veedes como anda Gonçaluo Gonçalvez en panos de liño? Bem coido que o *nō* faz por al senõ porque nos namoremos del. (CG, 180.17-18)
Et *¿no* sabes tu que se bem fezeres queo rreçberas, et se fezeres mal, todo oteu pecado sera sabudo et visto? (GE, 11.32-33)

Efectivamente, en todos eles se agarda unha contestación afirmativa. Con todo, nalgunha ocasión, e contrariando as expectativas, a resposta a estas interrrogativas é negativa:

(10) A. Borillo, "La négation et l'orientation de la demande de confirmation", *Langue Française* 44 (1979), 27.

(11) E. Manzotti, "Fenomeni di negazione espletiva in italiano", en *Studi di grammatica italiana*, Vol. IX, Firenze (1980), 290-291.

"Padre, *l nō* gardaste tu amyña bendiçō pera mĩ, ou tam solamēte algũa bendiçō ou algũa pare dela?" Diso Ysáac: No, que señor ofiz de todo (GE, 282.24-25)
- Yrmão, *nō* me conoçes? Et orromeu diso: -Señor, *nō*. (MS, 182.1)

A pesar das contestacións negativas, nas preguntas existe un interese por que se responda afirmativamente: o fillo quere que o pai lle dea a bendición e o apóstolo desexa ser recoñecido polo romeiro; e isto determina o modo de realización da interrogación.

2. A COORDINACION NEGATIVA

Cando dous ou máis elementos calquera (oracións, frases, sintagmas....) desempeñan unha función equivalente poden aparecer coordinados mediante unha conxunción; e, sendo estas secuencias negativas, o marcante empregado para tal fin en galego medieval é a conxunción *nē*. *Nē* é a forma máis común na prosa, fronte a *nen* nos Cancioneiros; outras grafías son: *nin*, *nem*, *nēm*, *ne* e *ni*.

Así pois, cómpre distinguir dous grupos segundo *nē* coordine oracións (*et nō nō cofesache nē fillache del peedença*; MS, 201.19-20) ou partes dunha oración (*que nō faziam pecado nē erro nēgũ*; GE, 73.5-6), aínda que no último caso pode pensarse nunha oración con elementos elididos por seren comúns, xa que "la relación co-ordinativa fue entendida en general, como establecida siempre entre oraciones, basándose en la elipsis de todos los miembros comunes a las dos oraciones coordinadas" (12). Neste traballo ocuparémonos unicamente da coordinación entre oracións.

A estrutura máis frecuente é *nō + V. + nē + V.*:

que *non* mente *nen* erra (CSM, 6.7)
e *non* no comen *nen* o dan (CE, 325.4)
porque *non* ocupassen o corpo do Apóstollo Santiago, *nin* o podesen tomar (CI, 57.8-9)

Aquí *nē*, ademais do seu valor coordinativo, indica o carácter negativo da oración seguinte, facendo innecesaria a presenza de *nō*; xa que logo posúe un valor de negación total ou conxional.

Cando a primeira oración está negada con *nũca* aparece entón *nũca + V. + nē + V.*:

Nunca madre a filha bon conselho deu / *nen* a min fez a minha (CA, 65.4-5)
que *nunca* mentiu *nen* á de mentir (CSM, 259.39)
et mays ajnda que ata odeluyvo *nũca* comerá carne *nē* beberam vyño (GE, 50.34-35)

Sen embargo, se é a segunda oración da coordinación a que está negada con *nũca* aparecen as estruturas *nō + V. + nē + nũca + V.* ou *nũca + V. + nē + nũca + V.*, onde *nē* actúa só como un nexo de unión entre as dúas oracións negativas. Así:

nunca eu ar pudí saber / que x'era pesar [...] *nen nunca* o meu coraçon / *nen* os meus olhos ar quitei / de chorar (CA, 117.8-9, 13-15)
que *nō* fugamos nos *nē nũca* tornemos a Castela sem o conde (CG, 136.13-14)

(12) T. Jiménez Juliá, *La coordinación en español*, Tese de doutoramento inédita, Universidade de Santiago de Compostela, 1983, 20.

et en que *nũca* erdou teu padre, *nẽ* teu avoo, *nẽ* teu visavoo, *nẽ* foy *nũca* do teu linageẽ (MS, 106.1-2)

Ás veces a correlación *nõ...nõ* é substituída por *nẽ...nẽ*, que anuncia e asemade resalta a coordinación negativa:

Nen as servides vós *nemas* loades (CE, 164.25)
nen era ben esperto *nen* dormia (CSM, 299.21)
nẽ se acõpanauã, *nẽ* paresçia que se amauan (GE, 272.35 e 273.1)

Tamén é posible, e así acontece bastantes veces, que se coordinen varias oracións, sendo as negacións iniciais *nõ* ou *nũca*. Deste xeito:

que *non* dorme, *nen* á o sen consigo, / *nen* sabe de si parte (CA, 477.9-10)
Este *nũca* bebo vino *nẽ* sidra, *nẽ* comeu carne, *nẽ* se çerçeou, *nẽ* fez coroa, *nẽ* barba, *nẽ* se banou, *nẽ* se vntou d'olio (MS, 20.11-12 e 21.1)
non usaba directamente como deuíã, *nin* era boo catholico, *nin* regia ben a eglesia, *nin* trataua ben o poboo (CI, 60.20-22)

Nẽ observa un comportamento semellante cando coordina oracións con verbo en forma non persoal, unicamente son de salientar aqueles casos en que *nẽ* coordina infinitivos que forman parte dunha perífrase ou complexo verbal do que se obviou o verbo conxugado:

que vos non oí já cantar *fazer*, *nen* loar mi (CA, 293.8-9)
porque errar / non nos faça, *nen* peccar, (CSM, 7.6-7)
o qual outro bispo que fose antes del non podera auer, *nin* alcançar do Papa (CI, 80.19)
e que as non posa vender, *nen* traspasar, *nen* dar, *nen* empeñar, *nen* faser delas manda alga (D, 126.35-36)

O mesmo sucede nalgunha ocasión co participio:

[...] tam grande que non poderia séer osmada *nẽ* posta em preço (GE, 252.18-19)
nũca pode seer destroydo *nẽ* tirado d'ali (MS, 161.3-4)
nen seiamos sobre ello oydos *nen* reçebydos á ningún tempo do mundo (D, 79.33-34)

Por outra banda, cabe salienta-los usos especiais da conxunción *nẽ* (13) que se apartan dos valores comúns, sexa pola súa significación, sexa pola estrutura sintáctica. En primeiro lugar hai unha serie de ocorrencias que presentan *nẽ...nõ* para introduci-la oración:

ca o meu non se pod'osmar / *nen* eu *non* o pudi negar (CA, 4.22-23)
citolar non vos oíu / *nenos* vosso nadigões *nonos* viu (CE, 132.17-18)
que nõ quiseste creer que nos viramos a Ihesucristo despois da sua morte *nẽ* tu por la tua maa sospeita *nõ* no criiste ata que o viste (MS, 233.5-7)

Como pode observarse, sempre se rexistra a distribución *nõ* + *V*... + *nẽ* + *sint.* + *nõ* + *V*; este *nẽ* parece cumprir unicamente a función de coordinante pois non lle imprime o suficiente carácter negativo á oración que o segue e de aí a presenza de *nõ* diante do verbo. Así mesmo hai que ter en conta a posición pre-

(13) O valor expletivo será estudiado máis adiante. Por outra parte, as oracións con verbos modais coma: *Non quis nulla vez / que ss'y perdesse / nen que ardesse*, CSM, 255.128-130, son consideradas 'normais' a pesar de que a primeira negación vai co verbo modal e a coordinación se efectúa co segundo verbo. O mesmo tratamento reciben as oracións reducidas que conteñen unha coordinación negativa, por exemplo: *por seu syso lles vjnã, et nõ porlo bem fazer nẽ porla merçede de Deus*, GE, 59.13.

verbal do sintagma que pode influír na aparición de *nō* por considerarse afastado o nexo *nē* mentado en primeiro lugar.

En segundo termo áchanse aqueles exemplos onde *nē* aparece só, sen ir canda outra negación. Segundo Llorens "En la coordinación de dos oraciones puede no estar negada la primera; en este caso "ni" equivale a "y no", como sucedía en latín" (14); isto ocorre en contadas ocasións:

E digu'esto por me guardar / dũa cousa que vus direi: *nen* cuidedes que al cuidei / de vos (CAJ, 29-32)
desesperada / Era ja d'aver vida / *nen* lle prestaren meezyas (CSM, 89.29-31)
por la alma do dito seu fillo que morrera *nin* requeira os sacramentos de Santa Eglesia (CI, 52.13-17)

Cun significado semellante atópase un *nē* na CG, aínda que vai precedido dunha oración negativa:

mãdoulle teer a porta que nō entrassem, *nē* entraro (CG, 255.22)

Noutro contexto *nē* parece afastarse do seu valor negativo:

leixauano os judeus entrar en Santa Santorum que era o lugar mais santo *nē* mais onrrado que eles avian segundo sua lee (MS, 21.8-10)

Como apunta Pensado en nota: "Ne', despojado de sentido negativo y con valor simplemente copulativo, ocurre en los textos medievales, franceses, provenzales y portugueses." (15)

En resumo, a partícula *nē* está aínda suxeita a certas vacilacións: pode ser nexo coordinador e negativizador ó mesmo tempo, ou ben precisa-la negación *nō*, pero tamén pode equivaler ou mesmo ir coordinado con *e*.

Despois dun enunciado de significado negativo, a negación total pode efectuarse con *tampouco*, só documentado nun exemplo do corpus:

Et conta Orosio outrosy queas gētes *tampouco* aviam em vso de yr em ostes *nē* lidar em nēgum lugar, (GE, 158.34-35)

ou coas expresións *nō/nē* + *outrosy* e *nō/nē* + *ar/er*. *Outrosy* equivale a 'igualmente', 'tamén' e *ar* significaba na lingua medieval "novamente, aínda, tamén, tao-pouco, outra vez, antes pelo contrario" (16), e, empregando estas formas en oración negativa, acádase o mencionado valor de 'tampouco', como acontece co portugués *também não*, ou mesmo co *tamén non* que, se ben raramente, aparece no galego moderno. Vexamos varios exemplos:

nūca pode auer a bēeyçō [...] assi como o enperador Loys a *no* pode auer *outrossy* (CG, 103.86-88)
nēm os padres donde nós vjmos nūca nos mostrarō feyto de ydolos [...], et nos *outrosi nō* corrōpamos anosso señor Deus cō elles (GE, 143.14-16)
que deita-la / per nulla ren non podia *nen outrossi* traspassa-la (CSM, 199.27-28)
que non sabia parte da dita sentença [...] *nen* sabía *outrossy* que o dito moesteyro [...] (D, 86.16-17)

(14) E.L. Llorens, *La negación en español antiguo con referencia a otros idiomas*, *Revista de Filología Española*, anexo XI, Madrid, 1929, 141.

(15) J.L. Pensado, edición e estudo crítico de *MS*, *op. cit.*, 21, nota 6.

(16) A. de Morais Silva, *Grande dicionário da língua portuguesa*, Confluência, Lisboa, Vol. I, 1949¹⁰, s.v. *ar*.

ca o non vi, nen vio el mi, / *nen ar* oi o meu mandado (CA, 6.14-15)
por lhe non seer seu mester defeso / *nen er* ficar en tanta peioria (CE, 122.17-18)
Que en tal prijon non moira *nen ar* seja justicado (CSM, 301.20)

En canto á estrutura, como pode verse, *outrosy* e *ar* adoitan situarse ó lado da negación e, nalgún caso, o verbo intercálase entre os dous formantes. En xeral a partícula negativa máis *outrosy* ou *ar* abunda para coordinar e negar unha oración, pero, ocasionalmente, rexístrase *nẽ outrosy* + *nõ* + *V.*:

Nen ar na igreja *non* vos conselh'eu / de teer voz (CE, 19.22-23)
que deles sol non viu ren, / *nen ar* valer *non* lle pode física de Monpisler (CSM, 318.37-38)
nõ [...] *nẽ* ovento çerço que gele *nẽ outrosi* nõ he el aly (GE, 184.7)

ou *nen* + *non ar* / *nẽ ar* + *nõ* seguidos da forma verbal:

Que nulla cousa non falou / *nema* missa *non ar* cantou (CSM, 283.45-46)
nõ era dino para rreçeberlo *nẽ ar* nõ soo dino para cotarlo (MS, 10.5)

Estas distribucións son semellantes a *nẽ* + *sint.* + *nõ* + *V.*, xa explicada e á cal remitimos.

Por último citaremos algúns exemplos do que Barrenechea chama "correlación negativa con un exemplo destacado (+ *siquiera*, *aún*, *por supuesto*, etc.)" (17). No corpus consultado, a pesar de rexistrarse algunha vez *non sequer* (*que me non destes, como x'omen diz, sequer un soldo*, CE, 46.6-7 é máis usual nese sentido o adverbio *sol* ou *solamente* acompañado da negación *nõ* ou *nẽ*, ou ás veces co verbo intercalado. Desta maneira:

non lho parci, *nen* quis *sol* en saber (CA, 237.10)
Sen meu amigo manh'eu senlheira / e *sol non* dormen estes olhos meus (CA, 394.1-2)
Achou-s' un bispo que eu sei un dia / cõno eleit'e *sol non* lhe falou (CE, 72.1-2)
solamente un mur / alí entrar *non* podia (CSM, 245.107-108)
e comer ja non podia *nen sol* a agua passar (CSM, 308.31)

Así mesmo tamén se documenta nunha ocasión *nen aynda*:

nen valian ervas *nen* escantaçoos, / *nen aynda* santos a que oraçoos / fazian por ela (CSM, 319.30-32)

3. NÕ E NË COMO NEGACIONES EXPLETIVAS

Denominamos 'expletiva' a negación superflua, isto é, sen valor significativo, que aparece en determinados enunciados: en comparativas, en oracións con verbos de temor, de dúbida,... ou con nexos como *ata que*, etc. Por exemplo:

Et mays ual de seer morto ou preso que *nõ* fazer feycto que depouys aiã aos parentes que retraer (CG, 148.53-54)

Con todo, esta negación non é de regra e, aínda que non se efectuou unha fichaxe exhaustiva, podemos afirmar que son máis abundantes os exemplos que non levan esa marca expletiva, así:

(17) A.M. Barrenechea, "Problemas semánticos de la coordinación", en *Estudios Filológicos y Lingüísticos (Homenaje a Angel Rosenblat en sus 70 años)*, Instituto Pedagógico, Caracas, 1974, 92.

dou Deus noso señor mays grande pēna aos de Sodoma et daquelas outras çidades que aos que matou cō odeluvio (GE, 208.28-29)

Este tipo de negación é definido por Manzotti do seguinte modo:

chiamiamo 'espletivo' un elemento negativo in una frase F se la sua presenza in F la lascia sintatticamente positiva, e (quindi) non muta il valore di verità o più in generale il nucleo centrale di significato de almeno una delle letture di F. Si parlerà allora di 'negazione expletiva' (18).

Damourette e Pichon, nos que se basea o propio Tesnière, din que en francés os empregos de *ne* só (sen *pas*) nas subordinadas "nous ont amenés à penser que *ne* y exprimait toujours une discordance entre cette subordonnée et le fait central de la phrase. C'est pourquoi nous avons donné à *ne* le nom de discordantiel" (19). Existen ademais outras denominacións para este fenómeno: superflua ou espuria para Bosque (20), pleonástica para Tekavčić (21), etc; así mesmo son distintas as causas ás que o atribúen, causas que teremos en conta para cada situación, sen esquecer, como di I. Bosque, que:

Las teorías que intentan explicar el fenómeno de la negación superflua ofrecen interpretaciones más o menos intuitivas y hasta cierto punto plausibles, pero el hecho de que no estén de ninguna manera contrapuestas hace que todas o ninguna puedan ser válidas (22).

Esta negación, por outra parte, está moi estendida nas linguas románicas e en moitas outras non románicas.

A) En oración comparativa

Nas oracións comparativas de desigualdade, principalmente nas de superioridade, pode aparecer unha negación precedendo o segundo termo da comparación:

mellor o fezo ca *non* o disse (CA, 72.10)

deu por si mais ca *non* val (CE, 289.6)

onde aquela omagen foi despois en car teüda / mui mais ca ante *non* era de todas aquelas gentes (CSM, 294.43-44)

que mays cresçia Abrraã em hũa semana que outro moço *nõ* soya crescer em hum mes (GE, 131.30-31)

Glorioso señor Santiago, preçioso mais que eu *nõ* poderia dizer (MS, 184.7-8)

Nestes casos consideramos que o emprego de *nõ* se debe a un intento de suliña-lo desacordo, a desproporción existente entre ámbolos termos da comparación; existe, como se pode comprobar no texto, a idea de que algo non é coma o comparado e por iso aparice a negación.

Unha variante da distribución anterior constitúena os enunciados en que se produce unha coordinación de oracións despois do comparativo, dando lugar a dúas negacións expletivas:

(18) E. Manzotti, *op. cit.*, 275-276.

(19) J. Damourette e E. Pichon, *Des mots à la pensée, Essai de grammaire de la langue française*, 1911-1927, Tome I, D'Artrey, Paris, 1968, 131.

(20) I. Bosque, *Sobre la negación*, Cátedra, Madrid, 1980, 68.

(21) P. Tekavčić, *op. cit.*, 68.

(22) I. Bosque, *op. cit.*, 69.

et os catiuos mays quere[m] a morte ca *nō* a vida que an *nē* ueer o seu herdar a seus cemjgos (CG, 108.89-90)
foy el despoys ao Egyto, mays por saber da morte de Pompeyo que *nō* por lo segudar ja *nē* tomar del mayor vengança (GE, 179.8-9)

B) En oración temporal

A negación expletiva aparece cos nexos *ante que* e *ata que*.

1) As oracións introducidas con *ante-que/ca* denotan unha prelación de grao ou tempo, tendo así un significado próximo ó das comparativas, e mesmo

Dentro de la gramática transformacional, y en concreto en la semántica generativa, se ha planteado la hipótesis de considerar *antes* como el resultado de un proceso de lexicalización de una cláusula comparativa subyacente, concretamente de *más pronto que*²³ (23).

Debido a esta idea de preferencia gradual ou temporal establécese unha inadecuación entre os dous procesos separados por *ante que*; así en *nō quiso dar resposta [...] ante que nō fezesse saber esta rrazō* (CG, 245.20-21), non se quere dar resposta antes de levar a cabo un determinado feito que, polo tanto, se contempla como aínda non realizado -o verbo está en subxuntivo- e de aí o emprego dun *nō* discordancial e expletivo. O mesmo (24) acontece en *ante matedes mñ, ca nō el* (CG, 274.78-79).

En certas ocasións achamos *nē* coordinando dúas oracións introducidas por *ante que*; trátase dunha expletiva coa mesma orixe e función có *nō* visto anteriormente, e que aquí se omite:

Deus criou [...], et outrosy todaslas aruores et as eruas ante que naçesem en ella *nē* leuasem semente *nē* froyto (CG, 5.27-30)
e as nossas déuedas pagadas, ante que se partan *nen* se desbaraten os meus bees e os de Sancha Eanes (D, 84.27-28)

2) A locución conxuntiva *ata que* introduce unha subordinada temporal que, cando vai complementando unha principal negada, pode presentar unha negación expletiva:

ca ata que *non* comprisse seu cuido non folgaria (CSM, 365.28-29)
et que nūca fame salrria da terra *nē* aueríá agoas as gentes, ata que *nō* sacasse da priiom o bispo (CG, 222.12-13)
que ata que *nō* seja morto *nō* pode yr ao fondo (GE, 212.3)
que vos la *nō* rreçebera ata que *nō* façades penitēçia (MS, 179.9-10)

Neste contexto as dúas accións poden ser vistas como negativas mentres non teña lugar a acción expresada pola subordinada, xa que esta é a condición necesaria para que se realice a acción anunciada na principal.

C) Con verbos de prohibición, temor e dúbida

Existe un tipo de verbos que, polo seu significado, posibilitan a aparición dunha negación expletiva na subordinada que introducen. Desta maneira:

(23) I. Bosque, *op. cit.*, 83.

(24) Sen embargo nos Cancioneiros os exemplos deste tipo non levan negación expletiva.

ca lle defendi que *non* morasse (CA, 198.8)
Mais la madre lle defendeu / que *non* fosse per ren alá (CSM, 146.45-46)
Et el vianos así tristes, defendeunos que o *nō* fosemos (MS, 25.16-17)

O verbo *defender* implica prohibición, o que leva -en principio- á non realización, e por iso está presente a negación expletiva na oración que sinala o feito 'prohibido'. Para Damourette e Pichon "il y a discordance entre le phénomène qui devait se produire et la force qui l'empêche" (25).

Así mesmo o verbo *gardar* pode dar lugar a que apareza un *nō/nē* expletivo xa que "dans la précaution, il y a discordance entre les efforts que fait le sujet et le danger qui subsiste en dépit d'eux" (26):

Guardan-me d'el e que o *non* veja (CA, 353.5)
que rreçebessem castigos pera se saber gardar de *nō* fazer *nēgũ* mal (GE, 3.26-27)

En terceiro lugar atópanse os verbos de temor e dúbida, se ben aquí só aparece a negación discordancial *nē* en oracións coordinadas:

et disolle sobre a yda do conde cōmo ouusara ensayar tal cousa *nē*sacalo de ali (CG, 153.6-7)
e que duldariã ellas delle fazer *njhũ* pesar, *nē* deo matar *nē* ajnda sofrer *anjũ* queo matase (GE, 23.1-2)
temēdose que quando vissem averdade do deluvio et das agoas, queselle collesem aarca *nē* se metessem em ella (GE, 39.35 e 40.1)

Nos verbos de temor subxace a idea do medo a realizar algo, hai un desexo de que non se leve a cabo o feito expresado nas subordinadas que é o que provoca a marca negativa. En canto ó verbo *duldar*, o seu propio contido semántico pode indicar unha actitude negativa ante un feito ou estado de cousas, o que fai posible a existencia dunha negación expletiva.

D) Coa locución 'per pouco'

Documentábase raramente:

Aquel fog' ao mininno tan feramente coitou / que a per poucas dos pees os dedos *non* lle queimou (CSM, 53.15-16)
forō tã desconfortados et tã malandantes que per pouco *nō* perderō os sisos (CG, 130.118)

Por pouco introduce unha secuencia que estivo a punto de realizarse pero que finalmente non se levou a cabo, por iso despois desta locución adverbial pode aparecer unha negación expletiva mostrando a inadecuación entre o que ocorreu e o que estivo a punto de ocorrer.

4. CONCLUSION

Despois de estudia-las formas e o comportamento da negación conxional, é de salienta-la dobre distribución que presenta *nō* en oración con pronome átono: *nō* + *pr.* + *V.* en simples e principais e *pr.* + *nō* + *V.* en subordinadas.

(25) J. Damourette e E. Pichon, *op. cit.*, 132.

(26) *Ibidem*, 132.

Anque estes dous modelos poden verse alterados de cando en vez (inicio da transformación que desembocará nunha unificación de estruturas), con todo, nesta época, os dous esquemas están plenamente vixentes.

Canto á coordinación, hai que suliña-la existencia das expresións *nē/nō + outrosy* e *nē/nō + ar/er* que non sobreviviron no galego moderno, e foron substituídas por *tampouco*, raro nos textos medievais.

Outros aspectos como a redución da oración negativa, a interrnegación, ou a negación expletiva non se diferencian do galego moderno e son comúns a outras linguas románicas.

Así pois, pódese afirmar que o sistema da negación conxional non experimentou cambios substanciais desde a lingua medieval ata a actual, se exceptuámo-la dobre distribución da negación con pronome átono e a desaparición dalgún marcante.